

ATMAINŲ (DARSŪNIŠKIO) PILKAPYNAS

Rimantas KRAUJALIS

Atmainų (Darsūniškio) pilkapynas (A 305P) yra 1,45 km į ŠR nuo Liutikos dešiniojo kranto, 0,85 km į PV nuo Darsūniškio–Kruonio kelio tilto per Lapainių ir 0,55 km ta pačia kryptimi nuo Lapainios kairiojo kranto, 0,75 km į PR nuo Palapainio dešiniojo kranto, Kaišiadorių miškų urėdijos Kruonio girininkijos Naginukų miške, abipus kvartalinės proskynos, skiriančios 1 ir 2 kvartalus.

Pilkapyne yra apie 200 pilkapių. Pilkapių sampilai – nuo 5–6 iki 8–13 m skersmens, iki 1,6 m aukščio. Didžiąją dalį pilkapių juosia grioviai. 1957 m. LII (vad. O. Kuncienė) ištyrė tris pilkapius, iš kurių viename rastas sudeginto žmogaus kapas, kitame – žirgo griaučiai su geležiniais žaslais, o trečiame kapo nebuvo. Savo forma ir laidosena pilkapiai būdingi IX–XII a.

2002 m. Atmainų (Darsūniškio) pilkapyne (Kaišiadorių r.) buvo ištirti du pilkapiai, esantys pilkapyno ŠR dalyje (pačiame pilkapyno pakraštyje) ir stipriai apardyti kvartalinės linijos. Bendras ištirtas plotas – 131,5 m² (pilkapio 1 – 74,5 m², pilkapio 2 – 57 m²). Nei kapų, nei archeologinių radinių šiuose pilkapiuose neaptikta, tik žvalgant kvartalinę liniją, kertančią pilkapyno teritoriją, pačiame žemės paviršiuje, ant keliuko provėžos aptikta geležinė balno kilpa.

2003 m. Atmainų (Darsūniškio) pilkapyne buvo tęsiami miško kvartalinės linijos apardyto pilkapių tyrimai, pradėti 2002 m. (žr. *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 68–69).

2003 m. šiame pilkapyne buvo ištirti trys nedideli pilkapiai (pilkapiai 3–5), esantys pilkapyno ŠR dalyje bei stipriai apardyti kvartalinės linijos. Bendras ištirtas plotas – 171 m²

(pilkapio 3 – 54 m², pilkapio 4 – 55 m², pilkapio 5 – 62 m²).

Pilkapis 3. Ariant kvartalinę liniją, didžia dalimi nuardyta pilkapio sampilo V dalis. Pilkapis suplokštėjęs. Išlikusio sampilo skersmuo – apie 6 m, aukštis – apie 0,5–0,65 m. Sampilas supiltas iš gelsvo smėlio. Pilkapio sampilo ŠR, PR, PV ir ŠV pakraščiuose buvo keturios 1,5x1–2,3x1,4 m dydžio bei nuo 0,35 iki 0,7 m gylio duobės. Beveik centrinėje buvusio pilkapio dalyje, 0,4 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus, aptikta 0,45x0,5 m skersmens ir apie 0,27 m gylio juoda žeme užpildyta duobė, tačiau joje nieko nerasta.

Pilkapio PR dalyje, 0,2 m atstumu į V–ŠV nuo duobės, 0,45–0,5 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus, išryškėjo 1x0,8 m dydžio bei 0,24 m pilkos (peleningos) žemės dėmė, tačiau joje nei kapo liekanų, nei radinių taip pat neaptikta.

0,2 m atstumu į ŠV nuo šios pilkos (peleningos) žemės dėmės, 1,3 m į P nuo kontrolinės juostos P sienelės ir 3,9 m į V nuo perkastos R sienelės, 0,25 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus, aptiktas geležinis pjautuvas.

Pilkapis 4. Ariant kvartalinę liniją, labiausiai nuardyta V pilkapio sampilo dalis. Pilkapis suplokštėjęs, tik sampilo R dalis buvo apie 0,6 m aukščio. Išlikusio sampilo skersmuo – apie 5,5 m, aukštis – 0,3–0,6 m. Sampilas supiltas iš gelsvo smėlio, jo ŠR, Š ir ŠV pakraščiuose buvo trys 1,5x1,2–1,8x1,5 m dydžio bei nuo 0,6 iki 0,8 m gylio pusapvalės duobės. Pilkapio PR ir PV pakraščiuose buvo dvi pailgos, netaisyklingų formų, 4x1,5–1 m ir 3,4x1,8–1 m dydžio bei 0,4 ir 0,55 m gylio duobės.

1,4 m į R nuo perkastos V sienelės ir 1,2 m į P nuo kontrolinės juostos P sienelės, 0,18 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus, pilkapiro sampilo PV pakraštyje esančios duobės ŠV dalyje, aptiktas geležinis pjautuvas.

Pilkapiro R dalyje, 0,65 cm į V nuo perkastos R sienelės (šalia kontrolinės juostos ir pačioje juostoje), 0,6x0,9 m dydžio plote, aptiktos suardyto *degintinio kapo* liekanos. Degintiniai kauliukai šiame plote pasklidę labai netolygiai ir aptikti nuo 15 iki 25 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus. Šis kapas greičiausiai buvo apardytas mechanizuotai nustumdant pilkapiro sampilą, nes didžioji dalis kauliukų aptikta jau nustumdytose žemėse virš buvusio sampilo paviršiaus. Archeologinių radinių tarp degintinių kauliukų neaptikta.

1 m į Š nuo kontrolinės juostos Š sienelės ir 0,1 m į V nuo R perkastos sienelės, 0,2 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus, jau ne pirminėje savo vietoje (nustumdytose žemėse, kuriose taip pat aptikta degintinių kauliukų) aptikti geležiniai žąslai.

Pilkapis 5. Ariant kvartalinę liniją, nuardytas beveik visas pilkapiro sampilas. Pilkapis labai suplokštėjęs, tik sampilo R dalis buvo šiek tiek pastebima. Išlikusio sampilo skersmuo – apie 7 m, aukštis – 0,25–0,5 m, jis supiltas iš gelsvo smėlio. Pilkapiro sampilo pakraščiuose buvo septynios nuo 1,4x1 iki 2,1x1,4 m dydžio bei nuo 0,4 iki 0,6 m gylio duobės.

1,6 m į Š nuo perkastos P sienelės ir 2,7 m į V nuo perkastos R sienelės, 0,27 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus, prie pilkapiro

sampilo PR pakraštyje esančios duobės, rasti geležiniai žąslai, aplink kuriuos bei po jais aptikta degintinių kauliukų. Degintiniai kauliukai, aptikti po žąslais, buvo paskleisti 0,5–0,6 m skersmens plote ir 7 cm storio sluoksnyje. Paminėtina ir tai, kad dalis degintinių kauliukų aptikta ir prie pilkapiro sampilo PR pakraščio esančioje duobėje. Greičiausiai dalis kapui priklausiusių kauliukų buvo nuslinkusi į pačią duobę, nes jie aptikti tik tame duobės pakraštyje, ties kuriuo buvo kapas.

0,9 m į Š nuo kontrolinės juostos Š sienelės, 0,9 m į V nuo perkastos R sienelės, 0,18 m gylyje nuo duobės paviršiaus (0,48 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus), preparuojant duobę aptiktas dvigubo nupjauto kūgio formos verstukas.

Pagal tyrimų metu aptiktus radinius bei pilkapių struktūrą šiuos pilkapius galima datuoti VII–VIII a.

ATMAINAI (DARSŪNIŠKIS) BARROW CEMETERY

In 2003 in the Atmainai (Darsūniškis) barrow cemetery (Kaišiadorys district), three barrows located in the north-eastern part of barrow cemetery and severely destroyed by compartment line were excavated. The total investigated area makes 171 m² (area of barrow 3 – 54 m², that of barrow 4 – 55 m², of barrow 5 – 62 m²).

By collected finds (sickles, bits, truncated biconicol spindle whorl shaped as double cut cone) and by structure of barrows, these barrows may be dated back to the 7th–8th centuries.